

Αρχιδιακόνου Ραφαήλ Μισιαούλη

Τα «πρότυπα της παιδείας, της κοινωνίας και της οικογένειας» σε μια χαώδη κοινωνία

«Ἀνοίγωμεν σοι στόμα Παμβασιλεῦ, καὶ τὸν νοῦν καὶ τὰς χεῖρας ἐκτείνωμεν, γλώττη ψυχῶν, ὄμμασι καὶ χεῖλεσι μετ' ὥδῃς, παντευχαρίστως ἄγωμεν, δόξαν ὑμνωδίαν ὑπὲρ τῶν σῶν, Τριῶν Ἱεραρχῶν»

Ἡ σημερινή εορτή των μεγίστων φωστήρων της οικουμένης, «της τρισηλίου Θεότητος», όπως αναφέρονται στο απολυτίκιό τους, Βασίλειος ο Μέγας, ο φερώνυμος της θείας του Χριστού Βασιλείας, Γρηγόριος ο Θεολόγος, επώνυμος της Θεολογίας, και Ιωάννης ο Χρυσόστομος, ο χρυσούς την γλώτταν και το στόμα, πρότυπα διαχρονικά της παιδείας, όχι μόνο των δασκάλων αλλά και των νέων κάθε εποχής, κυρίως της εποχής του 21^{ου} αιώνα που διανύουμε, μιας εποχής που προβάλλει την αμαρτία ως αρετή και την αρετή ως αμαρτία, μιας εποχής που διαστρεβλώνονται τα ήθη, οι αρχές και οι αξίες, μιας εποχής που προβάλλεται ο φιλελευθερισμός ως επίτευγμα, μιας εποχής που διακυβεύεται ο θεσμός του ανθρώπου και της οικογένειας.

Τους τιμούμε ως «πύργους της πίστεως», ως «ποιμένες και διδασκάλους», ως «οικοδόμους ψυχών», ως «πρότυπα παιδείας». «Πύργους της πίστεως», γιατί με το λόγο τους και τα συγγράμματά τους αντιμετώπισαν τους αιρετικούς της εποχής τους, «ποιμένες και διδασκάλους», γιατί με τη σοφία τους οδήγησαν όχι μόνο το ποίμνιό τους, αλλά τους ανθρώπους κάθε εποχής και κάθε αιώνα εις νομάς σωτηρίους, «οικοδόμους ψυχών», γιατί προετοίμασαν και προετοιμάζουν κάθε άνθρωπο για τη Βασιλεία των Ουρανών, και «πρότυπα παιδείας», γιατί αποτέλεσαν και αποτελούν διαχρονικά πρότυπα Διδασκάλων της Οικουμένης, οι οποίοι αποτελούν και πυξίδα για κάθε διδάσκοντα αλλά και διδασκόμενο όταν απωλέσει τον προσανατολισμό του.

Οι σήμερα εορταζόμενοι Άγιοι ανάμεσα στα πολλά θέματα, με τα οποία ασχολήθηκαν και οριοθέτησαν την αλήθεια κατά τη διδασκαλία του Ευαγγελίου, ήταν και ο θεσμός

της οικογένειας. Πρόκειται για ένα ιερό θεσμό, που δυστυχώς σήμερα κάτω από το πέπλο του φιλελευθερισμού και του φεμινισμού, έρχονται κάποιοι επώνυμοι και ανώνυμοι, επίσημοι και άσημοι να ναρκοθετήσουν, να διαστρεβλώσουν και να γκρεμίσουν τον αιώνιο αυτό θεσμό, για να περάσουν τις δικές τους ιδέες, απόψεις και θέσεις ένεκα αλλοτρίων συμφερόντων και ξένων προς την πίστη μας.

Η παρούσα ομιλία θα κινηθεί ανάμεσα σε τρεις άξονες:

A) στα οικογενειακά περιβάλλοντα, τα οποία έζησαν και έδρασαν οι Τρεις Ιεράρχες,

B) στις θέσεις τους για τον γάμο και τη συζυγία

Γ) την καθοδήγησή τους προς την ανατροφή και διαπαιδαγώγηση των νέων.

Για να μπορέσει ένας γονέας να εμπνεύσει το παιδί του, πρέπει προηγουμένως να έχει ο ίδιος μέσα του «φόβο Θεού», σεβασμό και πίστη δηλαδή στο νόμο του Θεού, στο Ευαγγέλιο, εμπνεόμενοι από τις αιώνιες αρχές, τα διαχρονικά ιδεώδη και τα ιδανικά, τα οποία χαρακτηρίζουν την ταυτότητα και τον πολιτισμό μας.

Και οι τρεις Ιεράρχες μεγάλωσαν με τα νάματα της πίστεως. Είχαν παιδεία και νουθεσία Κυρίου, κατά τον λόγο του Αποστόλου Παύλου. Το αναγνωστικό βιβλίο της παιδικής τους ηλικίας ήταν η Αγία Γραφή, το οποίο μελετούσαν καθημερινά κατά τη διάρκεια της ζωής τους. Βίωσαν της αλήθειες του Ευαγγελίου, απέδειξαν στον άνθρωπο της κάθε εποχής πως η εφαρμογή των αληθειών αυτών της Αγίας Γραφής εξυψώνει πνευματικά τον άνθρωπο. Ο Μέγας Βασίλειος χαρακτηρίζει την Αγία Γραφή μάλιστα ως «ακένωτη πηγή δύναμης και σοφίας¹». Ο Ιερός Χρυσόστομος αναφέρει για την Αγία Γραφή «οὐ γὰρ οὕτως αἱ τοῦ ἡλίου ἀκτῖνες χειραγωγοῦσιν ἡμῶν τοῦ σώματος τοὺς ὀφθαλμούς, ὡς αἱ τοῦ νόμου ἐντολαὶ καταυγάζουσι τὰ τῆς ψυχῆς ὄμματα²». Ο ίδιος πατήρ προτρέπει τον κάθε άνθρωπο «προσέχωμεν τοίνυν τῆ τῶν Γραφῶν ἀναγνώσει • ἐὰν γὰρ τῆ Γραφῆ προσέχης, ἐκβάλλει σου τὴν ἀθυμίαν, φυτεύει σου τὴν ἡδονὴν, ἀναιρεῖ τὴν κακίαν, ριζοῖ τὴν ἀρετὴν, οὐκ ἀφήσιν ἐν θορύβῳ πραγμάτων τὰ τῶν κλυδονιζομένων πάσχειν. Ἡ θάλασσα μαίνεται, σὺ δὲ μετὰ

---

¹ Μ. Βασιλείου, Ομιλία Γ', Εἰς Εξαήμερον, PG 29, 53 Α'.

² Ιωάννου Χρυσοστόμου, Ερμηνεία εἰς Ησαΐαν PG 56, 34.

γαλήνης πλέεις• ἔχεις γὰρ κυβερνήτην τῶν Γραφῶν τὴν ἀνάγνωσιν• τοῦτο γὰρ τὸ σχοιῖον οὐ διαρρήγνυσι τῶν πραγμάτων ὁ πειρασμός³».

Στα οικογενειακά τους περιβάλλοντα προήγεται ἡ ἀρετὴ. Πίστευαν ὅτι ἡ ἀρετὴ συνδέεται μετὰ τὴν ἀνάπτυξη καὶ τὴν ολοκλήρωση τοῦ ἀνθρώπου. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος θέτει ὡς προϋπόθεση τὴν ἀρετὴν γιὰ τὴν πρόοδο μιᾶς κοινωνίας «τοῦτο ἐστὶν ἀρετὴ, ἔκκλησις ἀπὸ κακοῦ καὶ ποιήσις ἀγαθοῦ⁴», ἡ ὁποία δὲν ἐξαναγκάζει κανένα νὰ τὴν ἀκολουθήσει «ἀρετὴ γὰρ ἐκ προαιρέσεως, οὐκ ἐξ ἀνάγκης γίνεται». Γι' αὐτὸ καὶ σὲ ομιλία τοῦ τονίζει πῶς «ἐπαινοῦμεν τοὺς κατὰ προαίρεσιν ἀγαθοὺς⁵». Ὅμως, ὁ ἀνθρώπος δύσκολα ὁδηγεῖται στὴν ἀρετὴ. Καὶ αὐτὸ ἐπιβεβαιώνει ὁ τῆς βασιλείας μέγας θεολόγος «δυσάγωγον πρὸς ἀρετὴν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων⁶».

Νὰ ἀναφερθῆί πῶς καὶ οἱ τρεῖς μητέρες τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν ἀποτελοῦν πρότυπα φωτεινὰ εὐσεβῆς μητέρας κάθε ἐποχῆς. Ἀνέθρεψαν τὰ παιδιὰ τοὺς με κόπους, θυσίες, προσευχάς, με χριστιανικὴ διαπαιδαγώγηση καὶ τοὺς ἐδείξαν τὸν δρόμο ποὺ ὁδηγεῖ στὸν Χριστό, τὸν ὁποῖο τόσο ἀγάπησαν, ποὺ ἀξιώθηκαν νὰ χαρίσουν στὴν οἰκουμενικὴ Ὁρθοδοξία τοὺς τρεῖς Οἰκουμενικοὺς Διδασκάλους, τοὺς φωστῆρες τῆς τρισηλίου Θεότητος. Τὸ μεγαλεῖο τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν οφείλεται σὲ αὐτὲς τὶς καλλιτέκνες μάνες, τῆς ἠρωίδες μάνες, ποὺ μεγάλωσαν τὰ παιδιὰ τοὺς με Χριστό, ποὺ τὰ ἐμβολίασαν με τὶς ἀρετὲς τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ποὺ πρῶτο τοὺς μέλημα ἦταν πῶς τὰ παιδιὰ τοὺς θὰ ἀνακτήσουν πνευματικὰ ἐφόδια, πῶς θὰ ἀγαπήσουν τὸν Χριστό, νὰ τοὺς διδάξουν τι ἐστὶ χριστιανός. Ἀς κάνουμε μιὰ μικρὴ ἐρευνα νὰ δοῦμε στὸν τόπο ποὺ ζοῦμε πόσες τέτοιες μητέρες θὰ βροῦμε! Σήμερα δυστυχῶς ὄχι μόνο ἐλάχιστες εἶναι οἱ μητέρες, ποὺ ἀποτελοῦν χριστιανικὰ πρότυπα γιὰ τὰ παιδιὰ τοὺς, ἀλλὰ δυστυχῶς σήμερα βάλθηκαν κάποιοι νὰ διαγράψουν τὴ λέξη Μάνα καὶ νὰ τὴν ἀντικαταστήσουν με Γονέας 1 καὶ Γονέας 2 καὶ μάλιστα νὰ τὸ θεσμοθετήσουν αὐτὸ θὰ λέγαμε τὸ ἀφύσικο. Ἀν εἶναι δυνατόν μέσα σὲ σπῆτι νὰ μὴν ἀκούγεται ἡ λέξη

---

³ Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Ἀπαρχὴ ομιλίας ὅτε τῆς ἐξω εὐρεθείς Εὐτρόπιος ἀπεσπάσθη (πρὸς Εὐτρόπιον Β').

⁴ Μ. Βασιλείου, Ομιλία Προτρεπτικὴ εἰς τὸ ἅγιον Βάπτισμα, PG 31, 436B.

⁵ Μ. Βασιλείου, ὁ.π., PG 31, 436B

⁶ Μ. Βασιλείου, Λόγος ἀσκητικὸς καὶ παραίνεσις περὶ ἀποταγῆς βίου καὶ τελειώσεως πνευματικῆς, PG 31, 632c.

«μάννα». Ποιο παιδί μπορεί να μεγαλώσει φυσιολογικά χωρίς μάννα; Ποιος από αυτούς που πρόκειται να υπογράψουν το νομοσχέδιο έζησε και μεγάλωσε χωρίς μάννα; Ποιος από αυτούς που προωθούν αυτό το μοντέλο οικογένειας έζησε με γονείς του ίδιου φύλου;

Η Εμμέλεια, μητέρα του Αγίου Βασιλείου, η Νόννα, μητέρα του Αγίου Γρηγορίου, και η Ανθούσα, μητέρα του Ιερού Χρυσοστόμου. Θεοσεβείς, ένδοξες και σπάνιες μάννες. Μέχρι και ο ειδωλόατρης ρήτορας Λιβάνιος δεν μπορούσε να κρύψει το θαυμασμό του προς αυτές τις μητέρες λέγοντας «οἷαι παρὰ χριστιανοῖς γυναῖκες εἰσίν!⁷», δηλαδή τι σπάνιες γυναίκες υπάρχουν στους χριστιανούς. Η Εμμέλεια γέννησε δέκα παιδιά εκ των οποίων το ένα δεν επέζησε. Οι 3 αξιώθηκαν να γίνουν Επίσκοποι (Βασίλειος ο Μέγας, Γρηγόριος Νύσσης, Πέτρος Σεβαστείας) και οι 2 μοναχοί (Ναυκράτιος και Μακρίνα). Ο πόνος ήταν συνοδοιπόρος στη ζωή της, αφού ο πατέρας της μαρτύρησε στους διωγμούς, ο σύζυγός της νέος απεβίωσε, ο Ναυκράτιος σκοτώθηκε σε κυνήγι στην ηλικία των 27 ετών, ενώ ο Μέγας Βασίλειος ήταν φιλάσθενος.

Η Νόννα, μητέρα του Αγίου Γρηγορίου έφθασε σε προχωρημένη ηλικία για να αποκτήσει τα 3 της παιδιά, τον Γρηγόριο, την Γοργονία και τον Καισάριο. Και αυτής ο πόνος και η θλίψη έγιναν συνοδοιπόροι, αφού το 368 μ.Χ. απεβίωσε ο Καισάριος σε ηλικία 38 ετών και τον αμέσως επόμενο χρόνο, το 369 μ.Χ., απεβίωσε η Γοργονία σε ηλικία 42 ετών.

Η δε Ανθούσα έμεινε χήρα στην ηλικία των 20 ετών. Έκτοτε δεν είχε την επιθυμία ούτε καν να ξαναπαντρευτεί, αλλά να σταθεί να αναθρέψει τον υιό της «σεμνῶς παιδαγωγοῦσα, τὸν υἱὸν Χρυσόστομος, τὸ ἐκμαγεῖον τοῦ Πνεῦματος» και ποτίζοντάς τον με την ευσέβεια, την φιλανθρωπία, την αφοσίωση στους φίλους και την δικαιοσύνη⁸.

Οι πατέρες των δεν συνέβαλαν στην αγωγή των παιδιών τους λόγω του ότι ο πατέρας του Ιερού Χρυσοστόμου, Σεκούνδιος, απεβίωσε λίγες ημέρες μετά τη γέννησή του, ο

---

⁷ Ιωάννου Χρυσοστόμου, Εἰς νεωτέραν χηρεύσασαν, P.G. 48,601.

⁸ Παναγιώτη Χρήστου, Ελληνική πατρολογία, τόμος Δ', περίοδος θεολογικής ακμής Δ' και Ε' αιώνες, εκδ. Κυρομάνος, Θεσσαλονίκη 2010, σελ. 234.

πατέρας του Μεγάλου Βασιλείου απεβίωσε όταν ο Βασίλειος ήταν 15 ετών, σε μια ηλικία κρίσιμη λόγω της εφηβείας, και ο πατέρας του Θεολόγου Γρηγορίου αρχικά ήταν αιρετικός, και αργότερα υπέγραψε και ως Επίσκοπος το φιλοαρειανικό σύμβολο της πίστεως. Γι' αυτό βοηθήθηκε από τον υιό του στη διαποίμανση της επισκοπής Ναζιανζού.

Μέσα στα μνημειώδη συγγράμματά τους, οι της οικουμένης διδάσκαλοι αναφέρονται με σεβασμό και δέος προς τις μητέρες τους, διηγούμενοι τους κόπους, τις θυσίες, τις θλίψεις που κατέβαλαν, ώστε να έχουμε στην Ορθοδοξία αυτά τα 3 προπύργια. Ο Μέγας Βασίλειος έλεγε για τη μητέρα του: «έκ παιδός ἔλαβον ἔννοιαν περὶ Θεοῦ παρὰ τῆς μακαρίας μητρὸς μου⁹» και για την πνευματική του μητέρα, τη γιαγιά Μακρίνα «καὶ τῆς μάμμης Μακρίνης»: «ἦταν δασκάλα τῶν δογμάτων τῆς εὐσεβείας και φρουρὸς τῆς ὀρθόδοξης πίστεως». Ο Γρηγόριος ο Θεολόγος τονίζει «τι μητρός συμπαθέστερον¹⁰»; Ο Ιερός Χρυσόστομος «Ου το τεκείν ποιεί μητέρα, αλλά το θρέψαι καλώς¹¹»,

Οι μητέρες και των τριών Ιεραρχών ήταν οι αιτίες που διαμορφώθηκαν κατά Θεό οι χαρακτήρες και οι προσωπικότητές των και κατέστησαν οικουμενικοί διδάσκαλοι, οικουμενικά πρότυπα, αφήνοντάς μας αιώνια παρακαταθήκη τη διδασκαλία και το παράδειγμά τους.

B. Ο γάμος και η συζυγία στους τρεις Ιεράρχες

Στα συγγράμματά τους και στις διδασκαλίες τους εντοπίζει ο κάθε αναγνώστης, συμβουλές και τοποθετήσεις τους για το γάμο και τη συζυγία. Υποστήριζαν και οι τρεις κατά βάση την ισοτιμία του ανδρός και της γυναίκας. Στο έργο του «περί της του ανθρώπου κατασκευής» ο Μέγας Βασίλειος απευθύνεται εξ ίσου προς τον άνδρα και την γυναίκα, διότι είναι όμοιοι εσωτερικά, ψυχικά και πνευματικά. Ο Ιερός Χρυσόστομος ασχολήθηκε αρκετά με το θέμα του γάμου, και αυτό διαφαίνεται μέσα

---

⁹ Μ. Βασιλείου, Επιστολή ΣΚΓ', Προς Ευστάθιον τον Σεβαστηνόν, PG 32, 825.

¹⁰ Γρηγορίου Θεολόγου, Λόγος ΙΔ', Περί Φιλοπτωχίας, PG 35, 869 ΙΑ.

¹¹ Ιωάννου Χρυσόστομου, Εγκώμιο εις τους Αγίους Μακκαβαίους και εις την μητέρα αυτών, PG 50, 621

από τα συγγράμματά του. Υποστηρίζει πως ο δημιουργός του γάμου είναι ο Θεός¹². Και ο γάμος είναι θεοσύστατος, μυστήριο μέγα στη ζωή της Εκκλησίας και των ανθρώπων.

Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος, παρά το γεγονός ότι ήταν άγαμος και χωρίς εμπειρίας γυναικός, διεισδύει στα ζητήματα των σχέσεων των **δύο φύλων** με ιδιαίτερη εμπρίθεια και σοβαρότητα. Και τονίζουμε των δύο φύλων, γιατί σήμερα θέλουν να μας επιβάλουν πολλά είδη φύλων και μάλιστα του δικαιώματος της επιλογής φύλου, κάτι που είναι ξένο στην παράδοσή μας από αρχαιοτάτων χρόνων και από θρησκευτικής και από οπτικής γωνίας. Εκφράζεται με πολλή αγάπη, ο ιερός πατήρ, για τη γυναίκα: «τήν δεσποτείαν τοῦ ἀνδρός, κατ’ αὐτόν, μετριάζει ἡ ἀγάπη, ἡ ὁποία συνδέει τόν γάμον¹³», ἔχεις γυναῖκα, ἔχεις παιδιά¹⁴» και «ἡ γυνή πλεονεκτεῖ τῶν ἀνδρῶν κατὰ τήν σεμνότητα, τήν θερμότητα, τήν εὐλάβεια, τήν περι τόν Χριστόν ἀγάπην¹⁵». Ως υπόδειγμα γυναικός προτάσσει την διακόνισσα Ολυμπιάδα, ἄξια μεγάλης εκτιμήσεως, στην οποία και απηύθυνε δέκα επιστολές του εκθειάζοντας τις αρετές και τα χαρίσματα της διακόνισσας αυτής.

Ο Θεολόγος Γρηγόριος αναφέρει για τον γάμο «κτίστης της συζυγίας¹⁶» είναι ο Θεός και Αυτός που ενέβαλε στον άνθρωπο την ενωτική δύναμη του έρωτα.

Ο Μέγας Βασίλειος χαρακτηρίζει τον γάμο ως «συγκλήρωσιν τοῦ βίου» και την σύζυγο «πᾶσαν ἡδονήν σοι κατὰ τόν βίον παρεχομένη, εὐθυμίας δημιουργός, θυμηδίων πρόξενος, τά χρηστά συναύξουσα, ἐν ταῖς λύπαις τό πλεῖστον μέρος τῶν ἀνιαρῶν ἀφαιρουμένη αὕτη ἐξαίφνης ἀναρπαχθεῖσα οἴχεται» για τον άνδρα της¹⁷.

Άρα, ομιλούν και αναφέρονται για τα δύο φύλα, του ανδρός και της γυναικός, που δημιούργησε εκ της αρχής ο Θεός και Δημιουργός, και όχι για πολλά και ουδέτερα.

---

¹² Ιωάννου Χρυσοστόμου, Εἰς τό «διά δε τας πορνείας», ΡG 51, 215.

¹³ Ιωάννου Χρυσοστόμου, Υπόμνημα εἰς τήν προς Εφεσίους Επιστολήν, Ομιλία Κ', ΡG 62, 140 – 141.

¹⁴ Ιωάννου Χρυσοστόμου, Υπόμνημα εἰς τόν Ἅγιον Ματθαῖον τόν Ευαγγελιστήν, Ομιλία ΛΖ, ΡG 57, 428.

¹⁵ ¹⁵ Ιωάννου Χρυσοστόμου, Υπόμνημα εἰς τήν προς Εφεσίους Επιστολήν, Ομιλία ΙΓ', ΡG 62, 100.

¹⁶ Γρηγορίου Θεολόγου, Λόγος ΛΖ' Εἰς τό ρητόν του Ευαγγελίου: «Ὅτε ἐτέλεσεν ο Ἰησοῦς τούς λόγους τούτους» και τα εξής, ΡG 36, 288.

¹⁷ Μ. Βασιλείου, Ομιλία εἰς τήν Μάρτυρα Ιουλίτταν, Ε', ΡG 31,

Γ. Στον τρίτο άξονα θα γίνει αναφορά για την καθοδήγηση και διαπαιδαγώγηση των νέων.

Πρώτο μέλημα τόσο των γονέων όσο και των διδασκάλων είναι η διαπαιδαγώγηση και η καθοδήγηση των νέων, οι οποίοι είναι το μέλλον του τόπου μας. Πρότυπα τόσων των γονέων όσο και των διδασκάλων αποτελούν οι τρεις μεγάλοι αυτοί Οικουμενικοί Διδάσκαλοι.

Μεγάλην παρακαταθήκην ἔχομεν τά παιδιά¹⁸» τονίζει ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος. Οι κατ' εξοχήν υπεύθυνοι για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη του παιδιού είναι οι γονείς του, οι οποίοι θα το κατορθώσουν αυτό μέσα από την διαδικασία της αγωγής του παιδιού. Τους παρακαλεί ικετευτικώς: «σᾶς παροτρύνω καί σᾶς παρακαλῶ καί σᾶς ἐξορκίζω: πρό παντός ἄλλου ἀναθρέψατε μέ τόν κατάλληλο τρόπο τά παιδιά σας¹⁹».

Την αγωγή την χαρακτηρίζει σπουδαιότητα τέχνη: «τῆς τέχνης ταύτης οὐκ ἔστιν ἄλλη μείζων. Τί γάρ ἴσον τοῦ ρυθμίσει ψυχὴν καὶ διαπλάσει νέου διάνοιαν;²⁰».

Στον λόγο του «Περί κενοδοξίας και όπως δει ανατρέφειν τα τέκνα²¹» ο Ιερός Χρυσόστομος αναφέρεται στην ανατροφή, την οποία πρέπει οι γονείς να δώσουν στα παιδιά τους από μικρή ηλικία, για να αγαπήσουν την αρετή και να αποστραφούν την κακία, να προτιμήσουν την φιλανθρωπία, την φιλαδελφία και να αποστραφούν την φιληδονία και την φιλοχρηματία.

Μάλιστα, σε κάποια από τα έργα του εν λόγω Αγίου είναι πιο έντονη και εκτενής η διδασκαλία του περί διαπαιδαγώγησης του ανθρώπου όπως η ομιλία του στο «χήρα

---

¹⁸ Ομιλία Θ', PG 62, 546.

¹⁹ «Περί κενοδοξίας καί ὅπως δεῖ τους γονέας ...».

²⁰ Όμιλία ΝΘ', εις το κατά Ματθαίον, P G. 58, 584.

²¹ ΕΠΕ 30, 620 – 700.

καταλεγέσθω²²», στην ΚΖ' ομιλία του «περί παιδων ανατροφής²³» και στον Λόγο Γ' «εις πιστόν πατέρα²⁴».

Επίσης, ο ιερός πατήρ υπογραμμίζει πως η αγωγή των νέων δεν πρέπει να εξαντλείται στο να μαθαίνουν μόνο τέχνες, γνώσεις και γράμματα, αλλά στον τρόπο στολισμού της ψυχής με αρετές και χαρίσματα²⁵.

Προτρέπει τους γονείς να προσεύχονται ταπεινώς και καθαρώς, γιατί οι προσευχές θα συνδράμουν στο έργο της αγωγής των παιδιών τους. Παρακαλεί τους γονείς να χαρακτηρίζονται από υπευθυνότητα και ειλικρίνεια, σοβαρότητα και «άλαι ηρτυμένος» ο λόγος τους, ώστε να μάθει το παιδί να μιλά αγνά και ωραία, σεμνά και αληθινά, να το μάθουν να εγκρατεύεται και να μην το οδηγούν σε ανούσια πράγματα, που δεν του παρέχουν πνευματική ωφέλεια. Γι' αυτό και υπογραμμίζει στους γονείς «νά προσέξετε πολύ καί νά φροντίσετε έπιμελῶς ὥστε νά ἀπομακρύνετε ἀπό τούς νέους κάθε αίτία ἀνηθικότητας, διότι τή μεγαλύτερη ταραχή προξενεί στήν ψυχή τῶν νέων ἡ σαρκική ἐπιθυμία²⁶». Διότι «δέν εἶναι ἡ νεανική ἡλικία ἡ αίτία τῆς ἀκολασίας, ἀλλ' ἐκεῖνοι πού οἱ ἴδιοι ρίχνουν τόν ἑαυτό τους στή σαρκική φλόγα μέ τά διεγερτικά μέσα πού μεταχειρίζονται²⁷», καταλήγει.

Για την άριστη διαπαιδαγώγηση των παιδιών και τη μόρφωση ήθους ο ίδιος πατήρ τονίζει την ακρόαση αγαθών λόγων και ενάρετων πράξεων και την αποφυγή άσεμνων θεαμάτων, που παρασύρουν στη σαρκολατρεία. Άριστη σημασία έχει με τι ακούσματα και με τι εικόνες μεγαλώνει το παιδί.

Απαραίτητο και σημαντικό στην αγωγή του παιδιού, κατά τον ιερό Χρυσόστομο, είναι από μικρή ηλικία να εκκλησιάζεται, γιατί εντός του ναού θα τεθούν τα θεμέλια του παιδιού για την αρετή. Με τον εκκλησιασμό θα μάθουν να προσεύχονται από μικροί, κάτι που σήμερα ελάχιστοι νέοι και έφηβοι γνωρίζουν να προσεύχονται. Ακόμη,

---

²² ΡΓ 51, 329.

²³ ΡΓ 63, 763.

²⁴ ΡΓ 47, 356.

²⁵ Ομιλία ΚΑ' εις Εφεσίους, ΕΠΕ 21, 262-264.

²⁶ Εις Α' Θεσσαλονικείς, Ομιλία Ε', 3, ΕΠΕ, 22, 460.

²⁷ «Περί κενοδοξίας καί ὅπως δεῖ τους γονέας ...».

πρωταρχικός τους στόχος πρέπει να είναι το πνευματικό συμφέρον κι έπειτα το υλικό και βιοποριστικό.

Ο της Καισαρείας αρχιεπίσκοπος στο έργο του «όρους κατά πλάτος» συστήνει πως αυτός που προΐσταται των νέων πρέπει να έχει άρτια εμπειρία στην εκπαίδευση, να γνωρίζει να συζητά με τους νέους, ώστε να καταλάβει τι σκέφτονται και προς τα που στρέφονται οι λογισμοί τους, για να αποφευχθεί η αμαρτία. Τους διδασκάλους των νέων τους θέλει να είναι πρώτα οι ίδιοι μαθητές του εαυτού τους, δηλαδή αυτά που διδάσκουν να τα εφαρμόζουν πρώτοι στη ζωή τους, χρησιμοποιώντας με διάκριση τον κατάλληλο τρόπο διδασκαλίας για κάθε περίπτωση.

Ο Άγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος ονομάζει τον Μέγα Βασίλειο στον επιτάφίό του «παιδαγωγό της νεότητας». Δεινός παιδαγωγός ο Μέγας Βασίλειος και αυτό διαφαίνεται μέσα από την ομιλία του «προς τους νέους, όπως αν εξ ελληνικών ωφελοίντο λόγων», στην οποία δίνει μεγάλη σημασία στη χριστιανική παιδεία. Οι αρετές, σημειώνει, είναι πιο οικείες στην ψυχή από ότι η υγεία στο σώμα, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η αρετή είναι ευκόλως κατορθωτή. Γι' αυτό η μέθοδος της αγωγής για τον Μέγα Βασίλειο είναι η διδασκαλία, της οποίας σκοπός είναι η ομοίωση με το Θεό.

Στα συγγράμματά του αναφέρει και τον τόπο, τον οποίο πρέπει να ανεγείρεται ένα σχολείο, δεικνύοντας το μεγάλο του ενδιαφέρον για τους νέους και την παιδεία.

Ο Θεολόγος Γρηγόριος με τον ποιμενικό αυλό της θεολογίας του, κατά το απολυτικό του (25 Ιανουαρίου) επιμένει στην πρώτη αγωγή των νέων, εξ απαλών ονύχων, ώστε να χαραχθούν οι λόγοι ευσεβείας σε καθαρό έδαφος και όχι ήδη χρησιμοποιημένο με συγκεχυμένες διδασκαλίες. Όσους διδάσκουν τους παρακινεί να διδάσκουν έτι περισσότερο με τα έργα τους παρά με τα κενά τους λόγια, μιμούμενος τον λόγο του Ευαγγελίου «ος δ' αν ποιήση και διδάξη, ούτος μέγας κληθήσεται εν τη βασιλεία των Ουρανών²⁸». Ο καλός δάσκαλος, παρατηρεί, δεν πρέπει να παιδεύει μόνο με τα λόγια του, αλλά να ωφελεί τους μαθητές με τις προσευχές του στο Θεό έχοντας υπόψιν το

---

²⁸ Ματθ. 5, 19.

«Καθαρθῆναι δεῖ πρῶτον, εἶτα καθᾶραι· σοφισθῆναι καί οὕτω σοφίσαι· γενέσθαι φῶς καί φωτίσαι· ἐγγίσαι Θεῷ καί προσαγαγεῖν ἄλλους²⁹».

Ας ἔχουμε φωτεινούς οδοδείκτες τις συμβουλές και τα συγγράμματά των Τριῶν Μεγάλων Ιεραρχῶν και Οικουμενικῶν Διδασκάλων, ὥστε να ανανήψουμε ἀπό τις διάφορες κρίσεις που μας περικύκλωσαν τόσο στην παιδεία ὅσο και στην οικογένεια και στην κοινωνία ευρύτερα. Αυτή θα εἶναι ἡ μεγαλύτερη τιμή προς τους εορταζόμενους Αγίους, στους οποίους οφείλουμε τα μέγιστα.

Περαίνοντας την παρούσα ομιλία και εκζητούμενοι τας ευχάς και προσευχάς των τριῶν Μεγάλων Αυτῶν Οικουμενικῶν Διδασκάλων, ας σαλπίσωμεν και σκιρτήσωμεν ἐν τῇ πανδήμῳ πανηγύρει τῶν Διδασκάλων ἡμῶν

οἱ Ἱερεῖς τοὺς ποιμένας

οἱ ἁμαρτωλοὶ τοὺς προστάτας,

οἱ πένητες τοὺς πλουτιστάς,

οἱ ἐν θλίψεσι τοὺς παραμυθοῦντας,³⁰

τοὺς συνοδίτας οἱ ὁδοιπόροι,

οἱ ἐν θαλάσῃ τοὺς κυβερνήτας,

οἱ πάντες τοὺς πανταχοῦ θερμῶς προφθάνοντας.

Αμήν!

---

²⁹ Λόγος Β΄, Απολογητικός της εἰς τον Πόντον φυγῆς, ΕΠΕ 1,164

³⁰ Δοξαστικό Αποστίχων του Εσπερινού της εορτής.